

ΜΙΣΟΣ ΑΙΩΝΑΣ ΚΑΤΑΧΩΜΕΝΟ, ΜΙΣΟΣ ΑΓΩΝΑΣ «ΚΑΤΑΧΩΝΙΑΣΜΕΝΟ» (Οκτώβριος 2011)

Συγγραφέας: ΑΝΤΩΝΙΟΣ ΜΑΝΙΑΤΗΣ

[ΕΙΣΑΓΩΓΗ: Αρχαιότητες στην ευρύτερη περιοχή της Πλατείας Υπαπαντής Καλαμάτας](#)

Στα 2008 η κοινωνία της Καλαμάτας έτυχε να πληροφορηθεί ότι υπάρχουν μνημεία στην ευρύτερη περιοχή της Πλατείας Υπαπαντής Καλαμάτας. Το θέμα κλιμακώθηκε για σημαντικά ευρήματα που είναι καταχωμένα κάτω από την ίδια την Πλατεία, από το 1961 μέχρι και σήμερα.

A. Τα μνημεία στην Οδό Φάριος

Μισό αιώνα μετά την κατάχωση ένα δημοσίευμα ανακίνησε το ζήτημα της κατάχωσης[1]. Αφορμή δόθηκε από ένα απρόοπτο γεγονός των αρχών του έτους 2008, οπότε στην οδό Φάριος, η οποία εφάπτεται με την Πλατεία στην οποία βρίσκεται ο Ναός της Υπαπαντής του Σωτήρος, τεχνικές εργασίες της Δημοτικής Επιχείρησης Ύδρευσης και Αποχέτευσης Καλαμάτας οδήγησαν στην ανεύρεση μνημείων[2].

Ανακαλύφθηκαν αρχαιότητες όπως ένας αποθηκευτικός πίθος, κομμάτια από νεότερο αποθηκευτικό πίθο, μικρή δεξαμενή, ένας τοίχος. Καθώς το τεχνικό έργο αυτού του δημοτικού νομικού προσώπου για το σύστημα αποχέτευσης της μεσσηνιακής πρωτεύουσας ήταν σε εξέλιξη, διενεργήθηκε σωστική ανασκαφή. Αυτή η έκτακτη αρχαιολογική έρευνα πεδίου διήρκεσε πάνω από 10 ημέρες. Τα κινητά μνημεία διασώθηκαν αλλά το Τοπικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο έκρινε ότι τα ευρήματα έπρεπε να καταχωθούν ενώ τελικά έγινε και καταστροφή ενός τμήματος του τοίχου.

Για να ληφθεί αυτή η απόφαση μέτρησαν διάφορα δεδομένα, όπως το γεγονός ότι επρόκειτο για ευρήματα της εποχής της οθωμανικής κυριαρχίας, τα οποία κρίθηκαν ως όχι ιδιαίτερα σημαντικά. Αν εκδιδόταν αντίθετου περιεχομένου απόφαση, θα μπορούσε ο Δήμος Καλαμάτας να αντιδράσει ενώπιον του Κεντρικού Αρχαιολογικού Συμβουλίου, το οποίο θα γνωμοδοτούσε προς τον Υπουργό Πολιτισμού.

Παρατηρείται ότι είναι συνήθης διοικητική πρακτική να μην υπάρχει αρνητική εισήγηση ως προς την κατάχωση των ευρημάτων σε περίπτωση που εντοπίζονται μνημεία κατά τις τεχνικές εργασίες δικτύων ηλεκτροδότησης, αποχέτευσης ή ύδρευσης. Χαρακτηριστικό προηγούμενο αποτέλεσε, μεταξύ άλλων, η περίπτωση της αλλαγής του συστήματος της ηλεκτροδότησης της πόλης της Θεσσαλονίκης. Κατά την εκτέλεση του έργου, στην Αγίου Δημητρίου βρέθηκαν μνημεία και αποφασίστηκε η μερική τους καταστροφή.

Θεωρείται κατά πάγια πρακτική ότι προέχει η λειτουργία μίας πόλης και επομένως η τάση είναι να ευνοείται η πρόοδος των εργασιών των σχετικών με βασικές υποδομές παροχών προς τους κατοίκους. Γνωρίζουν τα μέλη των αρμόδιων τοπικών συμβουλίων ότι είναι πολύ δύσκολο να σταματήσει η κατασκευή μίας δημοτικής οδού προκειμένου να γίνουν ανασκαφικές εργασίες για την ανάδειξη των ευρημάτων.

Σε κάθε περίπτωση, είναι αξιοσημείωτο της ευρύτερης κακής διοικητικής πρακτικής ότι κατά τα τελευταία χρόνια έχουν παύσει να δημοσιεύονται τα αρχαιολογικά δελτία, στα οποία θα δημοσιεύονταν και τα αποτελέσματα σωστικών ανασκαφών όπως η προαναφερθείσα στην οδό Φάριος.

Πάντως, η περίπτωση της Καλαμάτας φαίνεται να είναι πιο σύνθετη καθώς σε απόσταση περίπου 60 μέτρων από τα μνημεία της οθωμανικής εποχής, τα οποία φέρονται να παραμένουν σε κατάχωση εφόσον δεν καταστράφηκαν, υπάρχει ένα εγκείμενο αρχαίο ακίνητο μνημείο^[3].

B. Το ζήτημα του καταχωμένου μνημείου στην Πλατεία Υπαπαντής

Κατά τη διάρκεια έργων, κατά τα έτη 1960 και 1961, και ειδικότερα με τις ανασκαφές οι οποίες άρχισαν κατά το δεύτερο δεκαήμερο του Ιουνίου 1960, για την ανάπλαση της Πλατείας Υπαπαντής, στη νότια πλευρά του ναού, ήλθαν στο φως αρχαία αρχιτεκτονικά λείψανα. Από τη σωστική ανασκαφή που ακολούθησε από τον αρμόδιο Έφορο Αρχαιοτήτων Νικόλαο Γιαλούρη, αποκαλύφθηκαν θεμέλια και τοίχοι μεγάλου οικοδομήματος δημόσιου χαρακτήρα[4]. Τα κινητά ευρήματα χρονολογούν το οικοδόμημα από τα ελληνιστικά ως τα ύστερα ρωμαϊκά χρόνια ενώ η κεραμική γεωμετρικής, ελληνιστικής, ρωμαϊκής και μεσαιωνικής περιόδου μαρτυρεί τη διαχρονική χρήση του χώρου[5].

Τα ευρήματα αυτά ήρθαν να ενισχύσουν την άποψη πολλών μελετητών ότι η αρχαία πόλη των Φαρών θα πρέπει να αναπτύχθηκε στην περιοχή του Κάστρου της πόλης της Καλαμάτας. Ήδη από τις αρχές του 1900 ο αρχαιολόγος Ανδρέας Σκιάς είχε εντοπίσει θεμέλια πύργου και οχύρωσης ίσως κλασικής εποχής σε απόσταση 250 μέτρων από το Κάστρο[6].

Στη συνέχεια οι αποκαλυμμένες αρχαιότητες καταχώθηκαν από τον εργολάβο που είχε αναλάβει το έργο του εξωραϊσμού της πλατείας, βάσει εγγράφου της 27.02.1961 του επιφορτισμένου με την ανασκαφή Εφόρου προς τη Διεύθυνση Αρχαιοτήτων. Κρίθηκε ωστόσο, τότε, χρήσιμο να παραμείνουν τα αρχαία σε κατάχωση για λόγους προστασίας έως ότου εξασφαλιστούν πιστώσεις για την πραγματοποίηση εκτεταμένης ανασκαφικής έρευνας.

Δεδομένου ότι η ανασκαφή λόγω του σωστικού της χαρακτήρα δεν απέδωσε πολλά στοιχεία και μάλιστα δεν έχει γίνει η δημοσίευση των συμπερασμάτων από τον ανασκαφέα, η αρμόδια Εφορεία Αρχαιοτήτων έχει προτείνει τη διενέργεια συμπληρωματικής ανασκαφικής έρευνας, στο πλαίσιο της ανάπλασης της Πλατείας της Υπαπαντής. Με την έρευνα αυτή επιδιώκεται η συλλογή περισσότερων στοιχείων και η εξαγωγή ασφαλέστερων συμπερασμάτων σχετικά με τη χρονολόγηση και τη χρήση των αρχαίων οικοδομημάτων. Ωστόσο, θεωρείται ότι προϋπόθεση για την πραγματοποίηση μίας τέτοιας έρευνας αποτελεί η εξασφάλιση πιστώσεων στο πλαίσιο του έργου ανάπλασης της Πλατείας.

Αυτή είναι η επίσημη θέση της αρμόδιας περιφερειακής υπηρεσίας του Υπουργείου Πολιτισμού. Σε επιστημονικό επίπεδο, η σχετική προβληματική παρουσιάζεται διευρυμένη, πέρα από το θέμα αρχής ότι δεν φαντάζει λογικό εδώ και μισό αιώνα να μην έχουν εξευρεθεί οι πόροι για αποκάλυψη των αρχαιοτήτων στην περιοχή της Μητρόπολης μίας από τις μεγαλύτερες επαρχιακές πόλεις της Ελλάδας και ταυτόχρονα ενός από τα γνωστότερα χριστιανικά προσκυνήματα σε πανελλαδική κλίμακα. Το σύνηθες επιχείρημα των αρχαιολογικών κύκλων υπέρ της κατάχωσης των αρχαιοτήτων, το οποίο δεν στερείται και νομικών ερεισμάτων, ότι θα πρέπει κάποια ευρήματα να διατηρούνται σε κατάχωση ως απόθεμα έρευνας για τους αρχαιολόγους του μέλλοντος, έχει επαρκώς αποδυναμωθεί. Πράγματι, η γενιά του αρχαιολόγου που ήταν βεβαρημένος με τη σωστική ανασκαφή έχει πλέον αποσυρθεί, και βαίνει προς απόσυρση και η αμέσως επόμενη γενιά. Μία νεότερη, τρίτη κατά σειρά, γενιά ειδικών έχει προστεθεί, η οποία και αυτή είναι επ' αόριστον αποκλεισμένη από το υποτιθέμενο αποθεματικό που της αναλογεί.

Στο πλαίσιο της ανάπλασης της Πλατείας, θα πρέπει να γίνουν οι απαραίτητες διερευνητικές τομές προκειμένου να εντοπιστεί η θέση του ακινήτου καθώς δεν θα είναι αρκετή η απλή πιθανολόγηση. Διευκρινίζεται ότι η απόφαση για την κατάχωση ελήφθη με τρόπο πρόχειρο καθώς δεν είναι πλέον γνωστή η ακριβής θέση του καταχωμένου ευρήματος.

Τέσσερις δεκαετίες μετά την κατάχωση του μεγάλου οικοδομήματος δημοσίου χαρακτήρα, ήλθε παροδικά στη δημοσιότητα το ζήτημα της κατάχωσής του, με τη δημοσίευση μίας μελέτης από τον Καθηγητή Αρχαιολογίας κ. Θέμελη[7]. Ο ανασκαφέας της Αρχαίας Μεσσήνης υποθέτει ότι το οικοδόμημα ήταν Γυμνάσιο και αναφέρει ότι έχει υποστηρίξει ότι το «επίσημον» ιερό της Αθηνάς Νεδουσίας βρισκόταν στην ακρόπολη της σημερινής πόλης της Καλαμάτας, όπου το μεσαιωνικό Κάστρο, κοντά στο ερειπωμένο, κατά τη συγγραφή της μελέτης, εκκλησίδιο της Παναγίας Καλομάτας. Πέρα από τη γνωστή συνήθεια, τα ιερά της Αθηνάς να εγκαθίστανται σε ακροπόλεις, το επίθετο της Παναγίας ως Καλομάτας (με τα ωραία μεγάλα έντονα μάτια) θα μπορούσε να αποτελεί επιβίωση των μαρτυρημένων στη Λακωνία και αλλού λατρευτικών επιθέτων της θεάς που σχετίζονται άμεσα με τα έντονα μάτια και το οξύ βλέμμα της, όπως «Γλαυκώπις», «Οφθαλμίτις», «Οπτιλλέτις» και «Οξυδερκής»[8]. Σε σχέση με τη σημαντική αυτή επιστημονική υπόθεση θα μπορούσε να παρατηρηθεί ότι η ειρωνεία της Ιστορίας έγκειται στο γεγονός ότι στα

1960, έτος της αποκάλυψης μέρους των υποτιθέμενων Φαρών, η Καλαμάτα απέκτησε και πάλι επίσημα με κυβερνητική απόφαση την ορθή ονομασία της. Πριν την αποκάλυψη, το τοπωνύμιο «Καλαμάτα» αντικατέστησε, οριστικά μέχρι και σήμερα, την επίσημη ονομασία «Καλάμαι», η οποία αποδιδόταν στα πολλά καλάμια της περιοχής.

Γ. Το Ειδικό Πλαίσιο Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και η Καλαμάτα

Με την απόφαση 24208 «Έγκριση Ειδικού Πλαισίου Χωροταξικού Σχεδιασμού και Αειφόρου Ανάπτυξης για τον Τουρισμό και της Στρατηγικής Μελέτης Περιβαλλοντικών Επιπτώσεων αυτού» εισήχθη για πρώτη φορά ένα ειδικό πλαίσιο για τον τουρισμό, όπως δηλαδή εισάγονται παρόμοια ειδικά πλαίσια, μεταξύ άλλων εκείνο για τις Ανανεώσιμες Πηγές Ενέργειας.

Σκοπός του Πλαισίου είναι η παροχή κατευθύνσεων, κανόνων και κριτηρίων για τη χωρική διάρθρωση, οργάνωση και ανάπτυξη του τουρισμού στον ελληνικό χώρο και των αναγκαίων προς τούτο υποδομών καθώς και η διατύπωση ενός ρεαλιστικού προγράμματος δράσης για την επόμενη δεκαπενταετία (2009-2024). Βασικός άξονας που διατρέχει το περιεχόμενο του Πλαισίου είναι η προστασία και ανάδειξη του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντος η οποία εξάλλου αποτελεί προϋπόθεση για την επιβίωση και την ενίσχυση της ανταγωνιστικότητας του τομέα. Δίνονται και ιδιαίτερες κατευθύνσεις για τις σημαντικότερες περιπτώσεις ειδικών μορφών τουρισμού, όπως ο αστικός και ο πολιτισμικός.

Για παράδειγμα, όσον αφορά τον αστικό τουρισμό, προβλέπεται ότι προωθείται κατά προτεραιότητα στην Αθήνα, στη Θεσσαλονίκη, στις μεγάλες πόλεις (Πάτρα, Λάρισα, Ηράκλειο) και σε τουριστικές περιοχές με αξιόλογα αστικά κέντρα, όπως είναι και η Καλαμάτα. Σε όλες τις παραπάνω πόλεις προτείνεται η κατά προτεραιότητα προώθηση δράσεων, που αφορούν την ανάδειξη και αναβάθμιση των ιστορικών κέντρων, μνημείων, αρχαιολογικών χώρων και λοιπών αξιόλογων στοιχείων του φυσικού και πολιτιστικού περιβάλλοντός τους.

Περαιτέρω, για την ανάπτυξη της πόλης απαιτείται η προώθηση δράσεων:

- Δικτύωσης βάσει θεματικών ενοτήτων, π.χ. κοινή ιστορία, αρχιτεκτονική, τοπική παραγωγή κ.ά.,

- Εμπλουτισμού παρεχόμενων υπηρεσιών και δραστηριοτήτων, όπως μουσεία, εκθετήρια, σύγχρονες εγκαταστάσεις πληροφόρησης, φεστιβάλ και άλλες θεματικές εκδηλώσεις,

- Εκσυγχρονισμού και βελτίωσης της ποιότητας του οικείου ξενοδοχειακού δυναμικού,

- Ενημέρωσης των επισκεπτών για τη θέση και το περιεχόμενο των τουριστικών πόρων και εξασφάλισης εύκολης πρόσβασης σε αυτούς, στοιχείο που μπορεί να ερμηνευθεί υπέρ της ανάδειξης των ήδη εντοπισμένων και ενδεχομένως καταχωμένων μνημείων και υπέρ της αρχαιολογικής ανασκαφής για την αποκάλυψή τους και την επιτόπια διατήρησή τους,

- Αναβάθμισης του ρόλου των Μέσων Μαζικής Μεταφοράς,

- Βελτίωσης της κυκλοφορίας και της ασφάλειας των πεζών.

Εξάλλου, προβλέπεται ότι για την ανάπτυξη του πολιτισμικού τουρισμού απαιτείται μεταξύ άλλων:

- Η ιεραρχημένη αναβάθμιση και διασύνδεση του μουσειακού, μνημειακού, αρχαιολογικού και λαογραφικού κεφαλαίου της χώρας. Αυτή η κατεύθυνση του Πλαισίου υπαγορεύεται από τη φύση του πράγματος δεδομένου ότι τα μνημεία αποτελούν τη «μήτρα» των μουσείων ενώ και οι αρχαιολογικοί χώροι μπορεί να αποτελούν υπό προϋποθέσεις ανοικτά μουσεία.

- Η διατήρηση και ανάδειξη της αρχιτεκτονικής κληρονομιάς και ειδικότερα των ιστορικών κέντρων των πόλεων, πράγμα που σημαίνει ότι τα ιστορικά κέντρα βρίσκονται στο σημείο τομής μεταξύ αστικού και πολιτισμού τουρισμού, ενδεικτικό της σπουδαιότητάς τους για την τουριστική ανάπτυξη της εκάστοτε πόλης, αλλά και μεμονωμένων κτιρίων τα οποία θα πρέπει με κατάλληλα μέτρα να αναζωογονηθούν (ανακαινίσεις κτιρίων, πεζοδρομήσεις και διαμορφώσεις χώρων),

- Η εξασφάλιση της προσβασιμότητας, της επισκεψιμότητας και οργάνωσης των αρχαιολογικών χώρων και μνημείων και η υποστήριξή τους με κατάλληλα έργα υποδομών, πράγμα που υποδηλώνει και την ανάγκη αρχαιολογικών ανασκαφών και αποκάλυψης και επιτόπιας ανάδειξης των μνημείων, όπως έχει ήδη επισημανθεί. Είναι επίσης σημαντικό ότι προτείνεται η ένταξη αυτών των χώρων πολιτισμού σε τουριστικά δίκτυα δεδομένου ότι οι τουρίστες μπορούν να λαμβάνουν γνώση του σχετικού πλούτου μίας ευρύτερης περιοχής στο πλαίσιο της ίδιας εκδρομής τους.

- Η δημιουργία μουσείων και θεματικών πάρκων, συμπεριλαμβανομένων των

τεχνολογικών, για την ανάδειξη των πολιτιστικών πόρων και ιδιαιτεροτήτων κάθε περιοχής. Πράγματι, είναι σημαντικό συστατικό της επιτυχίας ενός μουσείου η σύνδεσή του με τη φυσιογνωμία της περιοχής στην οποία δημιουργείται.

- Η ενίσχυση δράσεων τύπου «RI – SE», δηλαδή καινοτόμων δράσεων για ορισμένη Περιφέρεια (μεταξύ άλλων προωθείται η σύνδεση καινοτομίας – πολιτισμού) για τη δημιουργία πολυχώρων ψηφιακής αναπαράστασης ιστορικών, μυθολογικών και άλλων πολιτιστικών σεναρίων.

- Η ενίσχυση, προβολή και καθιέρωση φεστιβάλ, πολιτισμικών θεσμών και άλλων σχετικών εκδηλώσεων.

Συνεπώς, η αποκάλυψη των καταχωμένων μνημείων συνιστάται στο Πλαίσιο, ιδιαίτερα προκειμένου για αστικά κέντρα σαν την Καλαμάτα, αν και δεν αναφέρεται ρητά.

Δ. Το ζήτημα της «υποθέσεως» του καταχωμένου μνημείου στην Πλατεία Υπαπαντής

Ενδείκνυται να διαπλαστεί, και στο επίπεδο του Συντάγματος, ένα πρωτότυπο θεμελιώδες δικαίωμα του καθενός, αυτό στην «υπόθεση» των πολιτιστικών αγαθών^[9]. Ο όρος «υπόθεση» στη συγκεκριμένη περίπτωση χρησιμοποιείται με τη διττή αρχαιοελληνική του έννοια.

Η μία από τις δύο εναλλακτικές έννοιες έγκειται σε αυτό που και σήμερα αποκαλείται υπόθεση, δηλαδή ερευνητική υποψία. Με άλλα λόγια, αυτή η έννοια συνιστά εγχείρημα ερμηνείας. Με την έννοια αυτή συγγενεύει ένα παραπλήσιο φαινόμενο, η αμφισβήτηση^[10].

Είναι αξιοσημείωτο ότι η αρχαιοελληνική τέχνη και η ρωμαϊκή αφήνονταν στην κρίση του καθενός, ως προς το νόημα των αμφίβολων σημείων τους. Ειδικότερα, στην αρχαιότητα υπήρχε η ελληνική και ρωμαϊκή αντίληψη της τέχνης ως ευκαιρίας για κοινοτική διαπραγμάτευση και αλληλεπίδραση, για τον εντοπισμό των αμφισβητούμενων σημείων του νοήματος. Δεν θεωρούνταν το έργο ως παγιωμένο και τελειωμένο κείμενο προς ανάγνωση, επικοινωνιακό τεκμήριο ή «μέσο» που συνδέει το

δημιουργό και το χρήστη. Έτσι, ανακύπτει το ζήτημα της πολιτικής και ηθικής διάστασης του τεχνημάτος («artifact») και της τέχνης («artifice»). Η πολιτική διάσταση νοείται εδώ ως η τελείωση του ατόμου ως κοινωνικού όντος. Στην αρχαία ελληνική, άλλωστε, ο μη πολιτικός άνθρωπος εθεωρείτο ιδιώτης, όρος που αποτελεί τη ρίζα της σύγχρονης λέξης «idiot»[\[11\]](#).

Εξάλλου, είναι αξιοσημείωτο ότι η κλασική τέχνη απέπνεε και την ελευθερία της ερμηνευτικής της προσέγγισης από το κοινό, μακριά από μονοσήμαντες προσεγγίσεις και αυταρχικές επιβολές απόψεων. Πρόκειται για μία σημαντική έκφανση της ελευθερίας της τέχνης, η οποία όμως σε μεγάλη έκταση αναιρείται de facto, από τον τρόπο με τα οποία λειτουργούν τα μουσεία κατά τον τελευταίο ενάμισι αιώνα περίπου. Οι οργανισμοί αυτοί θα ήταν σκόπιμο να εμπνευστούν από την αρχαιοελληνική λειτουργία της υποθέσεως, απονέμοντας τη δυνατότητα σε κάθε επισκέπτη να ερμηνεύσει κατά το δοκούν τα εκθέματα, εφόσον αυτά γεννούν εύλογες αμφιβολίες και χρειάζονται ερμηνεία. Μάλιστα, το ζητούμενο είναι τα ίδια τα μουσεία και οι ευρύτεροι φορείς του πολιτισμού να προάγουν την εμπλοκή με υποθέσεις ερμηνευτικής εργασίας στους κόλπους του κοινού.

Επιπλέον, η «υπόθεση» έχει και μία ακόμη έννοια, η οποία είναι λογικά και χρονικά πρότερη από αυτήν που παρατέθηκε. Πρόκειται για την υποβολή του έργου τέχνης στην κοινή θέα, για την ανάδειξή του, όπως συμβαίνει και με την περίπτωση των εκθεμάτων σε ένα μουσείο. Αν δεν γίνεται η στοιχειώδης κίνηση της έκθεσης του έργου προς τους ενδιαφερόμενους, αποκλείεται η ανάπτυξη της βιωματικής κριτικής από αυτούς, επομένως και της «υποθέσεως» όπως αυτή νοείται ως ερμηνευτική προσέγγιση του θέματος.

Ως τρίτη διάσταση, στην πραγματικότητα όμως πρωτεύουσα, της «υποθέσεως» (πέρα από την ερμηνευτική και την υποβλητική – εκθετική διάσταση), θα μπορούσε να θεωρηθεί η αποκάλυψη των εντοπισμένων ακινήτων μνημείων, μέσα σε ένα δημοκρατικό πλαίσιο λήψης της σχετικής απόφασης.

Αυτήν την προβληματική καλλιεργεί η πλέον πρόσφατη μελέτη για το καταχωμένο μνημείο της Πλατείας Υπαπαντής[\[12\]](#). Αυτή προτείνει ένα μέρος των αρχαιολογικών ευρημάτων να εκτεθεί στο Μπενάκειο Αρχαιολογικό Μουσείο της Καλαμάτας, στο οποίο εκτίθενται μόνο τρία ευρήματα τα οποία ίσως ταυτίζονται με την αρχαία πόλη Φαραί. Προτείνεται επίσης να τοποθετηθούν σε μορφή «banner» φωτογραφίες από τις ανασκαφές αλλά και από τα ίδια τα αρχαία καθώς και ένα βιβλίο

στο οποίο οι επισκέπτες θα μπορούν να υπογράψουν υπέρ του να βγουν στο φως οι αρχαιότητες.

Ο Δήμος Καλαμάτας αποσκοπεί να αποκαλύψει το μουσείο αλλά, με βάση την τεχνική έκθεση του Μαΐου 2010, τα ευρήματα θα διατηρούνται σε υπόγεια θέση κάτω από ένα γυάλινο δάπεδο, έτσι ώστε να είναι εμφανή στο κοινό αλλά και να προστατεύονται από τις καιρικές συνθήκες. Η διατήρηση εν υπογείω είναι μία τεχνική εργασία προστασίας μνημείων η οποία δεν προβλέπεται καθόλου στον πολιτιστικό Ν. 3028/2002 και αποτελεί υποβιβασμό των μνημείων. Δεν συνιστάται στη συγκεκριμένη περίπτωση, ιδιαίτερα λόγω και του γεγονότος ότι το μνημείο δεν καλύπτεται από κάποιο δομικό έργο, όπως συμβαίνει σε περιοχές στις οποίες έχει υιοθετηθεί αυτό το μέτρο. Επιβαρυντική παράμετρος για το συγκεκριμένο σκεπτικό ανάδειξης του μνημείου είναι η πρόβλεψη διττής συστοιχίας θέσεων στάθμευσης οχημάτων πολύ κοντά σε αυτό. Στην προαναφερθείσα πρόσφατη μελέτη εκτιμάται ότι βέλτιστη πρακτική θα ήταν η επίγεια ανάδειξη του μνημείου, το οποίο θα είναι φωταγωγημένο και προσεγγμένο[13]. Με άλλα λόγια, υπονοείται ότι θα πρέπει το καταχωμένο μνημείο να μετεξελιχθεί όχι σε ένα αποκαλυμμένο αλλά υπόγειο μνημείο αλλά σε ένα «ανοικτό μουσείο» κατά τις προαναφερθείσες προδιαγραφές για τις ειδικές μορφές τουρισμού, όπως ο αστικός και ο πολιτισμικός, και κατά τις συνιστώμενες εκφάνσεις της αρχέτυπης λειτουργίας της υποθέσεως για τα μνημεία.

Από το Δήμο Καλαμάτας επιχειρήθηκε να ενταχθεί το σχετικό έργο «Ανάπλαση Ιστορικού Κέντρου Καλαμάτας» στο Επιχειρησιακό Πρόγραμμα Δυτικής Ελλάδας, Πελοποννήσου, Ιονίων Νήσων. Κατά τη συζήτηση στη δημοτική Επιτροπή Ποιότητας Ζωής, στις 2 Μαΐου 2011, παρατηρήθηκε ότι προέχει η ανάπλαση του παραλιακού μετώπου της πόλης έναντι της ανάδειξης των αρχαιοτήτων που είναι θαμμένες στην Πλατεία της Υπαπαντής. Ως αντίλογος διατυπώθηκε ότι για τα αρχαία έχει ήδη γνωματεύσει το Κεντρικό Αρχαιολογικό Συμβούλιο. Το όργανο αυτό είχε να αποφασίσει για την έγκριση ή μη της επικαιροποιημένης προμελέτης διαμόρφωσης της Πλατείας κατά τη συνεδρίαση της 8ης Μαρτίου 2011.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ: Τοπωνύμιο & «τοπόσημο»

Η πόλη της Καλαμάτας ανέκτησε πριν περίπου μισό αιώνα το τοπωνύμιο που κατά την κρατούσα άποψη της αρμόζει. Το όνομα αυτό κατά ερμηνευτική υπόθεση συνδέει την αρχαία ιστορία της πόλης με τη μετέπειτα, αναγόμενο στη θεά Αθηνά της μνημονευόμενης από τον Όμηρο πόλεως «Φαραί», και επομένως υποδηλώνει τη διαχρονικότητα του ελληνικού πολιτισμού. Αν το τοπωνύμιο «Καλάμαι» έχει παρέλθει,

το μεγάλο μνημείο, ίσως Γυμνάσιο, των Φαρών, επίκειται να επανέλθει στο φως.

Αν και η διατήρηση του μνημείου σε υπόγεια θέση αντί σε κατάχωση μπορεί να θεωρηθεί ως βήμα προόδου, ενδείκνυται οι αρχαιότητες στην ευρύτερη περιοχή της Πλατείας Υπαπαντής, οι οποίες είτε είναι καταχωμένες είτε ενδεχομένως δεν έχουν ποτέ μέχρι σήμερα αποκαλυφθεί, να αποκαλυφθούν και να αναδειχθούν υπό τύπον ανοικτού μουσείου, το οποίο ενδέχεται να αποτελέσει «τοπόσημο» αειφορίας για την Καλαμάτα.

[1] Α. Μανιάτης, Οι αρχαιότητες στην Πλατεία Υπαπαντής Καλαμάτας Κάτω ή στη Μεσ(σ)η(νία);, Όριον Τεύχος 23 Οκτώβριος 2010, σ. 84-91.

[2] Α. Μανιάτης, Αρχαιολογική έρευνα πεδίου και μουσεία. Επιμόρφωση στο Πολιτιστικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2010, σ. 100-103.

[3] Βλ. Έγγραφο της ΛΗ' Εφορείας Προϊστορικών & Κλασικών Αρχαιοτήτων, 24 Σεπτέμβρη 2009, Αρ. πρωτ.: 4165.

[4] Μ. Παρασκευαΐδης, Ανεκαλύφθη το Κέντρον των Αρχαίων Φαρών Η πόλις της Καλαμάτας Παναγίας συνεχίζει ζωήν από τους μυκηναϊκούς χρόνους, Η Καθημερινή, 14 Αυγούστου 1960.

[5] Ν. Παπαχατζής, Πausanίου Ελλάδος Περιήγησις, βιβλία 4,5,6, Μεσσηνιακά - Ηλιακά, Αθήνα 1991, σ. 94.

[6] Α. Σκιάς, Η θέσις των εν Μεσσηνία Φαρών, Μεσσηνιακή Επετηρίς 1902, βλ. και Αρχαιολογική Εφημερίς 1911, σ. 107 επ.

[7] Π. Θέμελης, Η πόλη των αρχαίων Φαρών, Η Καθημερινή-Επτά Ημέρες, Καλαμάτα, 18 Νοεμβρίου 2001, σ. 3-4.

[8] Π. Θέμελης, Η πόλη των αρχαίων Φαρών, Η Καθημερινή Επτά Ημέρες, Καλαμάτα, 18 Νοεμβρίου 2001, σ. 4.

[9] Βλ. Α. Μανιάτης, Θεμελιώδη δικαιώματα και αρχιτεκτονική κληρονομιά. Συμβολή στο Διοικητικό Δίκαιο, Εκδόσεις Αντ. Ν. Σάκκουλα, Αθήνα-Κομοτηνή 2010, σ. 47 επ.

[10] Βλ. Δ. Τσάτσος, Αμφισβήτηση. Τότε παράνομη, μετά ύποπτη, τώρα μάταιη; Τρίτη Έκδοση, Εκδόσεις Γαβριηλίδης Αθήνα 1993, σ. 21.

[11] *D. Preziosi*, Μουσεία και... άλλα επικίνδυνα πράγματα. Τι έχει αλλάξει στα μουσεία από την εποχή του Κρυστάλλινου Παλατιού;, Τετράδια μουσειολογίας 4/2007, σ. 14.

[12] *Π. Γαρούφου-Π. Καλλιούπη*, Το ζήτημα της αποκάλυψης και υπόθεσης των ακινήτων μνημείων στην περιοχή της Πλατείας Υπαπαντής Καλαμάτας «Υπόθετο» ή Υποθέτω;, Όριον Τεύχος 27 Φεβρουάριος 2011, σ. 28-31, ιδίως σ. 30-31.

[13] *Π. Γαρούφου-Π. Καλλιούπη*, Το ζήτημα της αποκάλυψης και υπόθεσης των ακινήτων μνημείων στην περιοχή της Πλατείας Υπαπαντής Καλαμάτας «Υπόθετο» ή Υποθέτω;, Όριον Τεύχος 27 Φεβρουάριος 2011, σ. 29.